

‘Trust by proxy’

De maakbaarheid van vertrouwen

Vertrouwenscrisis

10 januari 2022. Na een lange formatietijd is het nieuwe kabinet Rutte IV beëdigd. Naast de traditionele foto's gaat de start samen met de berichten in de media dat er nu al geen vertrouwen in het kabinet is. Grote koppen in de media melden dat het slecht gesteld is met het vertrouwen van de burger in de overheid:

- “Het vertrouwen in de overheid is tot een dieptepunt gedaald”¹;
- “Vertrouwen in overheid lager dan ooit”²;
- “Gemeenten zetten zich in voor meer vertrouwen in overheid”³;

Slechts een derde van de kiezers heeft vertrouwen in het net aangetreden kabinet⁴. Er is zelfs sprake van een ‘laagvertrouwen samenleving’: een laag vertrouwen in overheidsinstellingen en een gering vertrouwen in mensen die men niet kent (Engbersen et al., 2021).

De Raad van State beschrijft het in haar jaarverslag over 2020 als volgt:

“De inherent beperkte kennis van de gevolgen van beslissingen maakt besturen in reguliere tijden al tot een uitdaging, maar dat geldt te meer in tijden van crisis, waarin dreiging van gevaar acuut is en onzekerheden vaak groter zijn. Deze moeilijke omstandigheden stellen, welhaast per definitie, het vertrouwen van burgers in overheden op de proef” (Raad van State, 2021, p. 9).

Het jaar 2020 was dan ook het jaar van de coronacrisis en de toeslagenaffaire. Crises waarin het overheidshandelen zichtbaar en voelbaar werd voor de burger. En niet op een positieve manier. Het vertrouwen van de burger in het handelen van de overheid werd uitgedaagd en geschaad. Het lastige aan vertrouwen is dat we het pas kunnen duiden als het ontbreekt. En een gebrek aan vertrouwen wordt als probleem ervaren. Helemaal als het vertrouwen ‘in de overheid’ betreft. Herstel van vertrouwen is dan ook één van de opgaven voor het nieuwe kabinet.

Vertrouwen in de overheid wordt beschreven als de bereidheid van de bevolking afgekondigde wetten en regelgeving na te leven (Bækgaard et al., 2020) (Esaiasson et al., 2021) (Oude Groeniger et al., 2021). Verschillende onderzoeksbureaus (I&O research⁵, Ipsos⁶, Sociaal Cultureel Planbureau⁷, Erasmus Universiteit⁸) hebben in het afgelopen jaar onderzoek gedaan naar het vertrouwen in de overheid door de burger. Al deze onderzoeken laten een daling van het vertrouwen zien. De toeslagenaffaire, aardgaswinning, coronacrisis en de trage kabinetsformatie zijn de voornaamste kwesties die worden genoemd als oorzaak voor dit gedaalde vertrouwen.

---

¹ <https://www.trouw.nl/binnenland/het-vertrouwen-in-de-overheid-is-tot-een-dieptepunt-gedaald-b4d9f392/>, geraadpleegd op 28.11.2021

² <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/vertrouwen-in-overheid-lager-dan-ooit.18798227.lynkx>, geraadpleegd op 28.11.2021

³ <https://www.binnenlandsbestuur.nl/bestuur-en-organisatie/nieuws/vertrouwen-in-overheid-lager-dan-ooit.18798227.lynkx>, geraadpleegd op 28.11.2021

⁴ <https://www.ioresearch.nl/actueel/weinig-vertrouwen-in-rutte-iv/>, geraadpleegd 11.01.2022.

⁵ <https://065.wpcdnnode.com/ioresearch.nl/wp-content/uploads/2021/09/politieke-peiling-io-research-ism-nrc-21-sept-2021.pdf>, geraadpleegd 11.01.2022

⁶ https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-09/21063887_ipsos_NOS_Prinsjesdagrapport2021_v2.0.pdf, geraadpleegd 11.01.2022

⁷ <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/12/27/burgerperspectieven-2021---kwartaal-4>, geraadpleegd 11.01.2022

⁸ <https://www.impactcorona.nl/laag-vertrouwen-samenleving/>, geraadpleegd 11.01.2022

Vertrouwen

In de simpelste vorm is vertrouwen een relatie met drie elementen: A vertrouwt erop dat B activiteit X doet (Keymolen, 2018). Vertrouwen zegt dan ook iets over verwachtingen: iemand vertrouwen houdt een positieve verwachting in over iemands handelen. Vertrouwen is daarom op te vatten als een zogenaamde 'hygiëne factor': een factor die demotiverend werkt bij een gebrek eraan, maar niet extra motiveert als deze aanwezig is. Vertrouwen wordt dan ook wel opgevat als een strategie in het omgaan met onzekerheden (Keymolen, 2018).

In de onderzoeksrapporten zijn de begrippen 'vertrouwen' noch 'de overheid' gedefinieerd. Engbersen et al. (2021) spreken van vertrouwen in de overheid als institutioneel vertrouwen: 'vertrouwen van mensen in de overheid en publieke gezondheidsinstanties' (p. 19). Uit het onderscheid dat wordt gemaakt in de vragen in de verschillende onderzoeken, blijkt dat het daar inderdaad gaat om institutioneel vertrouwen:

- "Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende beroepsgroepen of instellingen: EU, ministers, 2^e Kamerleden, overheid en burgemeesters" (I&O Research/NRC, 2021, p. 7);
- "In hoeverre heeft u vertrouwen in: de landelijke politiek, het huidige (demissionaire) kabinet, de (demissionaire) premier" (IPSOS/NOS, 2021, p. 12);
- "Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de volgende instellingen in Nederland: kranten, rechtspraak, grote ondernemingen, televisie, vakbonden" (SCP, 2020);
- "Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de volgende instellingen in Nederland: Tweede Kamer, de regering" (SCP, 2021)

Krouwel et al. (2021) beschrijven 'institutioneel vertrouwen' als de beoordeling door burgers van de kern-instanties van het politieke systeem (parlement en politieke partijen). Het gaat dan om de geloofwaardigheid én de prestaties van de instituties. Zij stellen dat dit vertrouwen belangrijk is omdat daarin de legitimiteit van de overheid ligt besloten: de acceptatie van burgers dat de overheden zeggenschap over hen hebben, dat wetten en richtlijnen juist en rechtvaardig zijn en deze opgevolgd dienen te worden. Zij maken daar overigens ook de opmerking bij dat 'blind' vertrouwen ongewenst, een democratie is gebaat is bij kritische burgers (p. 4).

Krouwel et al. (2021) wijzen dan ook op de wederkerigheid van vertrouwen: 'in hoeverre machtshebbers kritiek accepteren en adequaat reageren als er fouten worden gemaakt'. Dat is ook de conclusie in het onderzoek van Kanne & van der Schelde (2021) naar het vertrouwen na drie grote kwesties: de toeslagenaffaire, de gaswinning in Groningen en de coronacrisis. Vooral het uitblijven van consequenties na de vastgestelde fouten in de toeslagenaffaire, heeft het vertrouwen negatief beïnvloed (p. 10).

Maar er is ook een interessante trend te zien. Uit de recente onderzoeken blijkt dat na de uitbraak van corona in 2020 er eerst een stijging van het vertrouwen is, gevolgd door een daling in 2021 (IPSOS, 2021; Kanne & Driessen, 2021; Kanne & van der Schelde, 2021; Ridder et al., 2021) (Krouwel et al., 2021)

Deze trend staat bekend als een 'rally-around-the-flag': in tijden van crisis stijgt het vertrouwen in de zittende machtshebbers, om, naarmate de tijd vordert, weer om te slaan in een kritischer houding waardoor het vertrouwen weer daalt (Krouwel et al., 2021) (SCP, 2020) (Esaïasson et al., 2021). Vertrouwen in de overheid is dan een korte-termijn effect: als het acute van de crisis is bezworen en de negatieve effecten op de economie zichtbaar worden, neemt het vertrouwen weer af (Oude Groeniger et al., 2021).

Bækgaard et al. (2020) beschrijven dit effect als het gevolg van de psychologische veiligheid die mensen aanvankelijk zoeken bij hun leiders, in de hoop dat deze tegen het gevaar kunnen optreden. Zij maken echter ook de opmerking dat de pandemie essentieel verschilt van andere crises. Het is zeker even specifiek en dramatisch, maar kent niet de urgentie van bijvoorbeeld oorlogen en terroristische aanvallen (p. 3). Het SCP (2020) vult dit nog aan met een extern element: het vertrouwen stijgt als de politieke leiders en instituties niet medeverantwoordelijk worden gehouden voor de crises (p. 52). Dit klopt voor de coronacrisis, maar gaat niet op voor de toeslagenaffaire en de gaswinning, Daar staat juist het handelen van de overheid ter discussie.

Wicked problems

Alle kwesties hebben gemeen dat er discussie is over de oorzaak en ernst van het probleem. In de bestrijding van het coronavirus is zowel er discussie over de bron van het virus, de ernst van de ziekte als het nut van de maatregelen. Sommige bevolkingsgroepen worden onevenredig getroffen, zowel door de ziekte als door de maatregelen. De emoties onder de bevolking lopen dan ook hoog op: rellen, demonstraties en 'verhaal halen met een brandende fakkel'⁹. De avondklokrellen in Nederland en de bestorming van het Capitol in de VS zijn ontstaan uit een 'wantrouwen in instituties'¹⁰. En met de toeslagenaffaire en het beleid rond de aardgaswinning toont de overheid ook niet haar beste gezicht:

"Inwoners van Groningen vinden het beleid rondom de gaswinning onrechtvaardig, voelen zich niet gehoord door de overheid en hebben weinig vertrouwen in de instanties die zich bezighouden met de schadeafhandeling of versterkingsoperatie" (Stroebe et al., 2021).

De toeslagenaffaire, aardgaswinning en coronacrisis zijn op te vatten als zgn. ongetemde problemen, waarin meerdere actoren verschillende opvattingen hebben over de gebruikte kennis en de ernst van een probleem betwisten (Koppenjan & Klijn, 2004). Een ongetemd probleem (of 'wicked problem') wordt dan ook gekenmerkt door veel onzekerheden, zoals de inhoudelijke onzekerheid door de discussie over de beschikbare kennis (kennisconflict) en de interpretatie ervan (waardenconflict). Een typische reactie in het omgaan met de inhoudelijke onzekerheid is het rationaliseren van het vraagstuk door het vergaren van nog meer kennis, de inzet van (extra) experts en wetenschappers of door het uitvoeren van contra-expertises. Al zijn deze laatste veelal gericht op het onderschrijven van het standpunt van een actor zodat deze strategisch kunnen worden ingezet in het conflict (Koppenjan & Klijn, 2004, pp. 26-27).

Kennis bestrijden met kennis hoeft geen probleem te zijn. Sterker, het kan het debat juist verrijken, mits het is gericht op dialoog en waarheidsvinding. Problematisch wordt het als het resulteert in een 'strijd om de waarheid', gericht op het overtuigen van de andere partij (Koppenjan & Klijn, 2004, pp. 26-27). En de frustratie groeit wanneer de idee leeft, dat onderzoeksresultaten niet worden meegenomen of worden weggezet als 'onwaar'. Het gevaar daarvan is weer dat dit resulteert in een zgn. 'dialogue of the deaf': een beleidscontroversie waarin partijen langs elkaar heen praten en schermen met wetenschappelijk geldige, maar tegenstrijdige argumenten (Eeten, 1999).

Of het nu de voetbal, Formule 1, corona of klimaatverandering is: naast bondscoach en teammanager zijn er ook bijzonder veel virologen, epidemiologen en klimaatdeskundigen onder de bevolking. Waar geen bondscoach een volksraadpleging waagt aan de keuze voor een keeper, noch een Formule 1 teammanager zijn bandenstrategie voorlegt aan de supporters, kan de overheid voor

---

⁹ <https://nos.nl/artikel/2412074-politie-pakt-man-met-brandende-fakkel-op-bij-huis-d66-leider-sigrid-kaag>, geraadpleegd 08.01.2022

¹⁰ <https://www.npo3.nl/brandpuntplus/aanval-democratie-voorkomen>, geraadpleegd 20.12.2021

maatschappelijke vraagstukken rekenen op veel ongevraagd advies van de bevolking. Door inspreken, petitie, protest en demonstraties kunnen burgers een ander of zelfs een tegengeluid laten horen. Vrijheid van meningsuiting is één van de krachten van een democratie. Dahl (in Spoelstra et al., 2021, p.15) noemt overigens een belangrijk voorbehoud aan de vrijheid van meningsuiting: 'het betekent niet alleen dat je het recht hebt om gehoord te worden, maar ook om te horen wat de ander te zeggen heeft'. De relatie tussen overheid en burgers wordt nu eenmaal geplaagd door pluriformiteit: zoveel mensen, zoveel meningen. Om dat te vatten in passend beleid voor allen is een onmogelijke zaak.

Burgerparticipatie

De relatie tussen overheid en burgers wordt vooral zichtbaar rond milieuthema's, zoals luchtkwaliteit en geluid. Discussies over de luchtkwaliteit rond Tata Steel en de geluidsoverlast van de vliegvelden Schiphol en Zestienhoven¹¹ betreffen allen de wijze waarop wordt gemeten, hoe met de modellen grenswaarden worden gesteld en hoe deze worden gehandhaafd. Daarbovenop komt dan nog de vraag hoe overlast en beleving daarin moeten worden meegenomen¹². Dus niet alleen de kennis staat ter discussie, ook de waarden waarop de consequenties van beleid moeten worden gewogen. Meer en meer willen burgers dan ook betrokken worden bij het opstellen van beleid.

Volgens Larry Diamond (in Dasandi, 2018, p.12) is actieve participatie van de bevolking één van de pijlers van de democratie: de burger is vrij in zijn keuzes en in het uiten van zijn mening. Ook Dahl noemt het recht op vrije expressie één van de voorwaarden voor een democratie (Spoelstra et al., 2021, p.15). En de Tocqueville (in Dasandi, 2018, p.31) pleitte voor actieve deelname van burgers, omdat goed geïnformeerde burgers betere besluitvorming betekenen. Maar waar de Tocqueville burgerbetrokkenheid bepleitte, was Plato juist tegen het betrekken van de burger: de gewone burger heeft onvoldoende verstand om te besturen, je kunt het beter overlaten aan experts (Spoelstra et al., 2021). Dahl voegt dan ook de benaderingen van de Tocqueville en Plato als het ware samen: experts zijn noodzakelijk bij het maken van beleid, maar naast technische kennis is ook morele kennis vereist om een verstandig besluit te nemen (Spoelstra et al., 2021, p. 31).

Krouwel et al. (2021) rapporteren dat vooral hoger opgeleiden meer vertrouwen hebben in overheidsinstellingen. Doordat zij de verstrekte informatie beter kunnen interpreteren (Ridder et al., 2021). Hakhverdian & Mayne (2012) nuanceren echter deze relatie: het is zeker niet zo dat opleiding positief van invloed is op institutioneel vertrouwen. Er zijn ook studies die juist een negatief effect laten zien. Burgers baseren tenslotte hun vertrouwen op de wijze waarop zij het functioneren van hun overheid waarderen. Doordat hoger opgeleiden beter in staat zijn praktijken te herkennen die dit functioneren ondermijnen, zijn zij ook eerder verontrust (p. 739).

Hoe je het ook wendt of keert, actieve burgers en betrokkenheid van de burger zijn cruciaal in een democratie. Toch is de geschiedenis van democratie er een van uitsluiting (Dasandy, 2018, p. 31). Burgers, slaven en vrouwen werden aanvankelijk uitgesloten als kiesgerechtigden. Het algemeen kiesrecht is in Nederland pas in 1919 ingevoerd met een kiesgerechtigde leeftijd boven de 25 jaar. De kiesgerechtigde leeftijd werd in 1946 verlaagd naar 23 jaar, in 1965 naar 21 jaar en pas in 1972 naar 18 jaar. Het 'verstand' van de burger werd dus steeds belangrijker en de burger wordt vaker betrokken bij de totstandkoming van beleid. Die betrokkenheid kent overigens vele vormen. In 1969 heeft Arnstein dit verbeeldt in een zogenaamde participatieladder met acht treden. Op de onderste trede is de macht en controle volledig bij de overheid, op de bovenste trede volledig bij de burger. Edelenbos &

---

¹¹ Ook wel Rotterdam The Hague Airport genoemd, maar ja, ik blijf een Rotterdammer.

¹² Zie bijvoorbeeld de casus Tata Steel in IJmuiden: <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/herstel-van-vertrouwen-is-een-loze-belofte-van-politici-en-ambtenaren-als-de-waarheid-verborgen-blijft~bf419804/?referrer=https%3A%2F%2Fduckduckgo.com%2E>, geraadpleegd 26.02.2022

Monnikhof (2001) definiëren vijf niveaus op basis van de interactie tussen overheid en burger: hoe hoger op de ladder, hoe meer kennis van de burger wordt gebruikt in agenda én oplossing. Recenter is de ontwikkeling om burgers niet alleen te betrekken bij beleidsvorming, maar ook bij de wetenschappelijke basis waarop dit plaatsvindt.

Burgerwetenschap

Citizen Science is te beschouwen als kennisproductie door niet-wetenschappers. Aan de ene kant door burgers die helpen in het vergaren van data en aan de andere kant door bezorgde gemeenschappen die data vergaren om zo beleid en besluitvorming te kunnen beïnvloeden (Kullenberg & Kasperowski, 2016). Door de burgers zelf te laten meten, wordt gewerkt aan het bewustzijn over luchtkwaliteit¹³, kan de burger zelf het geluid van een overvliegend vliegtuig ervaren¹⁴ of biedt het ‘handelingsperspectief’ naar hun overheid¹⁵. Veelal betreffen deze projecten daarom het inwinnen van data en informatie met behulp van sensoren.

Ellul (2015) onderscheidt vier niveaus citizen science naar de wijze waarop de burger betrokken is bij de kennisproductie:

1. Crowdsourcing: de burger als ‘sensor’;
2. Distributed intelligence: de burger als basis vertolker;
3. Participatieve wetenschap: de burger is betrokken bij probleemdefinitie en datacollectie;
4. Extreem; de burger is betrokken bij probleemdefinitie en datacollectie én de analyse daarvan.

Eitzel et al. (2017) maken onderscheid tussen democratische en participatieve citizen science. In het eerste geval ligt de nadruk op het belang van wetenschap voor de maatschappij, in het tweede geval op de betrokkenheid van de maatschappij bij wetenschap. En als het wordt ingezet als middel in het democratiseren van wetenschap, kan het zelfs helpen in het herstel van het vertrouwen in de wetenschap (Eitzel et al., 2017).

Oude Groeniger et al. (2021) stellen dat mensen die vertrouwen hebben in wetenschappelijke instituten en wetenschap, de bevindingen en beleidsadviezen ook als legitiem en geloofwaardig beschouwen. Zo is vertrouwen in de overheid dus gerelateerd aan het vertrouwen in de wetenschap. Krouwel et al. (2021) stellen daarom dat de geloofwaardigheid van informatie van overheidsinstellingen de bepalende factor is in het vertrouwen in de overheid door burgers.

Vertrouwen als maakbaar concept?

Hoe vertrouwen ook wordt gedefinieerd en of een gebrek aan vertrouwen in de overheid wel schadelijk is¹⁶, herstel van het vertrouwen is de opdracht van dit kabinet. Het ‘tanende vertrouwen in de overheid’ moet worden gerepareerd¹⁷, er moet ‘geïnvesteerd worden in vertrouwen’¹⁸ en “overheid moet vertrouwen terugwinnen”¹⁹.

---

¹³ Zie bijvoorbeeld <https://www.samenmetenaanluchtkwaliteit.nl/>, <https://www.schoneluchtakkoord.nl/schone-lucht-akkoord/> en <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/luchtclub/>.

¹⁴ Op 30 mei 2018 organiseerde Ministerie van IenW een belevingsvlucht voor de omwonenden van Lelystad Airport zodat de burger zelf het geluid van een overvliegend vliegtuig kan ervaren.

¹⁵ Zie <https://hollandse-luchten.org/>.

¹⁶ <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-betrouwbaarheid-niet-vertrouwen-is-het-codewoord-voor-het-nieuwe-kabinet-bc1c4221/?referrer=https%3A%2F%2Fwww.linkedin.com%2F>, geraadpleegd 04.02.2022

¹⁷ <https://nos.nl/collectie/13886/artikel/2412112-oud-militair-hanke-bruins-slot-mag-werken-aan-herstel-van-vertrouwen-in-overheid>, geraadpleegd 08.01.2022

¹⁸ Raad van State, lezing Thom de Graaf <https://www.raadvanstate.nl/publicaties/toespraken-vice-president/investeren-in-vertrouwen/> d.d. 24.06.2021, geraadpleegd 26.01.2022

¹⁹ <https://www.nationaleombudsman.nl/overheid-moet-vertrouwen-terugwinnen>, geraadpleegd op 28.11.2021

Maar naast dat de burger geen vertrouwen heeft in de overheid, blijkt –ook uit mijn eigen onderzoekspraktijk- dat de overheid ook niet altijd vertrouwen heeft in de (kennis van) de burger²⁰.

Het dalend vertrouwen in de overheid wordt vooral toegeschreven aan het feit dat burgers zich ‘niet gehoord voelen’ en de wijze waarop zij worden behandeld en geïnformeerd door de betreffende instanties. Elementen zoals ‘gehoord worden’, ‘geloofwaardigheid van informatie’ en ‘een overheid die zijn verantwoording neemt als beleid faalt’, zijn dus cruciaal voor het vertrouwen in de overheid.

Het gaat hier om het vertrouwen in een specifiek context: vertrouwen van de burger in de overheid en vice versa. Dit vertrouwen manifesteert zich vooral bij milieu- en gezondheidsgerelateerde vraagstukken, zoals luchtkwaliteit en geluid. Door hun complexiteit hebben deze vraagstukken het karakter van zgn. wicked problems. Zowel vertrouwen als wicked problems worden gekenmerkt (en geplaagd) door onzekerheden, zoals de substantieve onzekerheid. Dit betreft de beschikbaarheid van kennis en de interpretatie daarvan. Om deze onzekerheid het hoofd te bieden, wordt als reactie nóg meer kennis vergaard, onder andere door middel van citizen science projecten. Niet zelden worden projecten daarom ingezet om het vertrouwen te herstellen. De idee is dat als de burger zelf meet, hij ook zelf de grootte en de ernst van het probleem ervaart. De vraag is echter of dat ook zo is: wordt het vertrouwen nu versterkt of juist ondermijnd door samen meten?

Naast verschillen van inzicht en opvatting, dragen ook technologische ontwikkelingen bij aan het ontstaan van controverses (Koppenjan & Klijn, 2004). Er heerst een aantal misvattingen over technologische ontwikkeling an sich en het oplossend vermogen van technologie. De belangrijkste oorzaak daarvan is dat technologie niet waardenvrij is: er zijn altijd menselijke en politieke drijfveren in de ontwikkeling van technologie. Daarnaast is het afhankelijk van hoe technologie wordt beschouwd. Zijn wij meester of slaaf van technologie²¹?

‘Trust by proxy’

Op dit moment (februari 2022) kun je geen krant openslaan of er staat wel een artikel in over het gedaalde vertrouwen van de burger in de overheid. Toch is vertrouwen in de overheid al langer ‘een dingetje’. De uitbreiding van Lelystad²², mislukte IT-projecten²³, het Fyra-debacle: “Het vertrouwen van burgers wordt ondermijnd als de overheid, en organisaties die voor of namens de overheid werken, publieke belangen niet borgen”²⁴. Terug naar de basis van vertrouwen: vertrouwen is de verwachting van A dat B activiteit X uitvoert. Dat geldt dus ook als het gaat om de overheid en haar burgers.

Voor het antwoord op de vraag hoe vertrouwen hersteld kan worden, is het dan ook noodzakelijk eerst een goed begrip te hebben van wat vertrouwen is en inhoudt: hoe ontstaat vertrouwen, hoe wordt vertrouwen verstoord en is verlies aan vertrouwen ook altijd aan te merken als wantrouwen?

---

²⁰ Zie bijvoorbeeld de casus rond de MER Lelystad Airport: <https://nos.nl/artikel/2198410-zo-weinig-geluidsoverlast-bij-lelystad-dat-kon-niet-kloppen-dacht-deze-man>

²¹ Bron: <https://www.technologiebeleid.nl/concept-technologisch-determinisme-vs-sociaal-constructivisme/>, geraadpleegd 30.01.22

²² Zie https://www.destentor.nl/lelystad/lelystad-deukt-vertrouwen-in-de-overheid-a417bac2/?referrer=https%3A%2F%2Fduckduckgo.com%2F&cb=355e62bf130d77362a20e5ad551545ef&auth_r_d=1, geraadpleegd 25.01.2021

²³ <https://www.trouw.nl/nieuws/hoe-de-overheid-vertrouwen-verspeelt-en-kan-heroveren-bda40169/>, geraadpleegd 25.01.2022

²⁴ Bron: <https://www.tias.edu/item/hoe-de-overheid-zelf-het-vertrouwen-van-burgers-ondermijnt>, geraadpleegd 25.01.2022

En kunnen citizen science projecten daar inderdaad een rol in spelen, als we ook gesteld hebben dat kennis en informatie onderdeel zijn van het ontstaan van discussies en controverses? En daarbovenop speelt nog de opvatting van de overheid over het 'verstand' van de bevolking, wat weer gelieerd is aan het heersende mensbeeld.

De vraag of citizen science kan helpen in het herstel van vertrouwen is dan ook een interessante. De inzet van technologie introduceert namelijk een nieuwe onzekerheid in de toch al geplaagde relatie tussen overheid en bewoners. Maar er gebeurt nog iets. Een fenomeen dat we kennen uit de IT-wereld, de 'proxy server', én in de ziekte 'Munchhausen by proxy': iets of iemand die namens iets of iemand anders acteert. Hier is dat technologie die een rol gaat spelen in de relatie tussen overheid en bewoners.

De vraag die overblijft is dan ook: is vertrouwen tussen overheid en burgers überhaupt maakbaar? En helpt citizen science deze vertrouwensrelatie of wordt de verantwoordelijkheid voor vertrouwen zo verlegd naar technologie? Citizen science als 'trust by proxy'?

Bronnenlijst

- Bækgaard, M., Christensen, J., Madsen, J. K., & Mikkelsen, K. S. (2020). Rallying around the flag in times of COVID-19: Societal lockdown and trust in democratic institutions. *Journal of Behavioral Public Administration*, 3(2). <https://doi.org/10.30636/jbpa.32.172>
- Dasandi, N. (2018). *Is Democracy Failing? A primer for the 21st century* (M. Taylor, Ed.). Thames & Hudson.
- Edelenbos, J., & Monnikhof, R. (2001). *Lokale interactieve beleidsvorming: een vergelijkend onderzoek naar de consequenties van interactieve beleidsvorming voor het functioneren van de lokale democratie*. Lemma.
- Eeten, M. J. G. van. (1999). *Dialogues of the deaf on science in policy controversies*.
- Eitzel, M. v, Cappadonna, J. L., Santos-Lang, C., Duerr, R. E., Virapongse, A., West, S. E., Kyba, C. C. M., Bowser, A., Cooper, C. B., Sforzi, A., Metcalfe, A. N., Harris, E. S., Thiel, M., Haklay, M., Ponciano, L., Roche, J., Ceccaroni, L., Shilling, F. M., Dörler, D., ... Jiang, Q. (2017). Citizen Science Terminology Matters: Exploring Key Terms. *Citizen Science: Theory and Practice*, 2(1), 1. <https://doi.org/10.5334/cstp.96>
- Ellul, C. (2015). *Citizen Science and the Science of Cities*. http://www.geosmartcity.eu/wp-content/uploads/2015/08/1_UDMS-GeoSmart-Cities-Claire-Ellul-006.pdf
- Engbersen, G., van Bochove, M., de Boom, J., Bussemaker, J., el Farisi, B., Krouwel, A., van Lindert, J., Rusinovic, K., Snel, E., van Heck, L., van der Veen, H., & van Wensveen, P. (2021). *De Laagvertrouwen Samenleving*.
- Esaiasson, P., Sohlberg, J., Gherseti, M., & Johansson, B. (2021). How the coronavirus crisis affects citizen trust in institutions and in unknown others: Evidence from 'the Swedish experiment.' *European Journal of Political Research*, 60(3), 748–760. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12419>
- Hakhverdian, A., & Mayne, Q. (2012). Institutional trust, education, and corruption: A micro-macro interactive approach. *Journal of Politics*, 74(3), 739–750. <https://doi.org/10.1017/S0022381612000412>
- IPSOS. (2021). *Prinsjesdagonderzoek 2021 Rapport voor de NOS*.
- Kanne, P., & Driessen, M. (2021). *Vertrouwen in overheid na drie grote kwesties*.
- Kanne, P., & van der Schelde, A. (2021). *Vertrouwen in instituties en politieke leiders. Politieke peiling uit september 2021 in samenwerking met NRC*.
- Keymolen, E. (2018). Trust in the networked era: When phones become hotel keys. *Techne: Research in Philosophy and Technology*, 22(1), 51–75. <https://doi.org/10.5840/techne201792271>
- Koppenjan, J., & Klijn, E.-H. (2004). *Managing Uncertainties in Networks*. Routledge.
- Krouwel, A., de Vries, O., Heck, L. van, Kutiyiski, Y., & Etienne Tom. (2021). *Covid-19 en institutioneel vertrouwen*.
- Kullenberg, C., & Kasperowski, D. (2016). What is citizen science? - A scientometric meta-analysis. *PLoS ONE*, 11(1). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0147152>
- Oude Groeniger, J., Noordzij, K., van der Waal, J., & de Koster, W. (2021). Dutch COVID-19 lockdown measures increased trust in government and trust in science: A difference-in-differences analysis. *Social Science and Medicine*, 275. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2021.113819>
- Ridder, J. den, Vermeij, L., Maslowski, R., & Hul, L. van 't. (2021). *Burgerperspectieven 2021 | kwartaal 4*. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2021/12/27/burgerperspectieven-2021---kwartaal-4>
- Spoelstra, O., van Triest, F.-J., van Dooremalen, H., & de Ruijter, J. (2021). *Denken over Democratie*. Lemniscaat.
- Stroebe, K., Postmes, T., Kanis, B., Jong, M. de, Boendermaker, M., Schoutens, L., & Adams, W. (2021). *Overzicht Gronings Perspectief 2016-2020*. <https://www.groningsperspectief.nl/wp-content/uploads/2021/05/Notitie-Overzicht-Gronings-Perspectief-2016-2020.pdf>